

Sofia Virta vihr ym.

Lakialoite laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteen tarkoituksena on säätää erillinen rikosnimike, lapsirauharikos, tilanteisiin, joissa tekijälle tai uhrille läheinen lapsi altistuu rikokselle eli näkee, kuulee tai on läsnä rikoksen tapahtuessa.

PERUSTELUT

Tausta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on ollut Suomessa lainsäätönsä vuodesta 1991. Sopimus velvoittaa valtiota toteuttamaan kaikki tarvittavat toimenpiteet lasten oikeuksien turvaamiseksi, mukaan lukien lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön sekä suojeluun väkivallalta, kaltoinkohtelulta ja hyväksikäytöltä. Sopimus nojaa neljään yleisperiaatteeseen: syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä oikeus tulla kuulluksi.

Artiklassa 12 korostetaan, että lapsella, joka kykenee muodostamaan omia mielipiteitä, on oikeus ilmaista ne vapaasti kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteille on annettava merkitystä suhteessa hänen ikäänsä ja kypsytyteensä. Tämä oikeus koskee kaikkia lapsia, eikä siihen ole ikärajaa. Myös ei-verbaalinen viestintä, kuten leikki tai kehonkieli, voi ilmaista lapsen mielipiteitä. Jos lapsi ei kykene ilmaisemaan mielipiteitään suoraan, ne tulee selvittää muilla tavoin.

Artiklassa 19 määrätään, että lapsen suojelemiseksi kaikenlaiselta väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä ja hyväksikäytöltä on toteutettava kaikki tarvittavat lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset ja koulutukselliset toimenpiteet. Tämä suoja koskee erityisesti tilanteita, joissa lapsi on vanhempiensa, huoltajansa tai muun hoitajan vastuulla. Lisäksi 13.6.2024 voimaan astunut naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1385 velvoittaa Suomea sisällyttämään kansalliseen lainsäädäntöön raskauttavia asianhaaroja rikoksista, joissa uhri on lapsi tai rikos on tehty lapsen läsnä ollessa. Tämä direktiivi vastaa osittain Istanbulin sopimuksen vastaavaa säännöstä, jossa lapsen läsnäolo rikoksen teon aikana on raskauttava seikka rangaistusta määrittäessä. Suomi on velvollinen toimeenpanemaan tämän direktiivin kolmen vuoden kuluessa.

Lakialoite LA 41/2024 vp

Nykytila ja ehdotukset

Suomessa sadat tuhannet lapset joutuvat vuosittain todistamaan lähisuhdeväkivaltaa, joka voi olla fyysistä, henkistä tai molempia. Väkivallan vaikutukset lapsiin ovat vakavia ja voivat ilmetä psyykkisenä stressinä, ahdistuksena ja masennuksena sekä lyhyen että pitkän aikavälin terveysongelmina. Vaikka väkivalta ei kohdistuisi suoraan lapseen, sen vaikutukset lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille voivat olla haitallisia.

Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 14,2 prosenttia 4. ja 5. luokan oppilaista ja 13,4 prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista ilmoitti kokeneensa muiden perheenjäsenten välistä fyysistä väkivaltaa edellisen vuoden aikana. Vastaavat luvut vuonna 2019 olivat 10,1 prosenttia ja 10,8 prosenttia. Perheväkivallan todellista laajuutta on vaikea arvioida, sillä viranomaiset saavat tietoonsa vain murto-osan tapauksista. Euroopan unionin perusoikeusviraston vuonna 2012 tekemän tutkimuksen mukaan 30 prosenttia suomalaisista naisista oli kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa kumppanin toimesta ja 53 prosenttia oli kokenut henkistä väkivaltaa. Tämä osoittaa, että lasten altistuminen lähisuhdeväkivallalle on laaja ilmiö.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan lähisuhdeväkivallan kontekstissa on tyypillistä, että sen vaikutuksille altistuu väkivallan kohteen itsensä lisäksi tämän koko lähipiiri. Väkivallalle altistuminen tarkoittaa elämistä väkivaltaisessa ympäristössä sekä väkivallan pelon ja seurausten kokemista omassa lähisuhteessa. Käsitettä käytetään yleensä tilanteissa, joissa alaikäinen lapsi joutuu kokemaan uhkaa ympäristössään tai todistamaan väkivaltaa hänelle läheisten aikuisten välillä. Väkivalta aiheuttaa monenlaisia ongelmia myös niissä perheenjäsenissä, joihin väkivalta ei kohdistu suoranaisena pahoinpitelynä.

Lähi- ja parisuhdeväkivallalle altistuminen on hyvin monimuotoista. Se voi olla vanhempien tai huoltajien välisen fyysisen väkivallan näkemistä tai sen äänten kuulemistä. Vaikkei lapsi näkisi itse väkivaltilanteita, hän saattaa silti nähdä sen seurauksia, kuten mustelmia tai rikkoutuneita tavaroita. Lisäksi väkivallasta käydyt keskustelut, pelon ja uhan ilmapiiri, väkivallan seurauksille altistuminen sekä muu väkivallan tiedostaminen ovat tyypillisiä esimerkkejä väkivallalle altistumisesta.

Nykyään lähi- ja parisuhdeväkivallalle altistuminen tunnistetaan erääksi lapsiin kohdistuvan väkivallan muodoksi. Vanhempien välinen väkivalta voi vaikuttaa haitallisesti lapsen tunne-elämään, psykologiseen ja fyysiseen kehitykseen sekä lapsen ja vanhempien välisiin kiintymyssuhteisiin. Tutkimukset osoittavat, että lähisuhdeväkivallalle altistumisen seuraukset muistuttavat muiden väkivallan muotojen seurauksia. Seurauksena voivat olla elinikäiset terveysongelmat. Väkivallan kierre on usein myös ylisukupolvinen, sillä lapsena koettu tai todistettu väkivalta altistaa väkivaltakokemuksille myös myöhemmin elämässä. Joidenkin tutkimusten mukaan väkivallan todistaminen voi olla lapselle henkisesti vahingollisempaa kuin itse väkivallan kohteeksi joutuminen. Kun lapsi näkee toisen vanhemman käyttävän väkivaltaa toista kohtaan, hän saattaa tuntea itsensä emotionaalisesti hylätyksi ja suojattomaksi, mikä voi vahingoittaa hänen kiintymyssuhdettaan molempiin vanhempiin.

Usein perheen sisäinen väkivalta tapahtuu silloin, kun lapset ovat kotona, ja väkivallan hetket voivat jatkua tunteja. Väkivalta toistuu usein ja raaistuu ajan myötä. Perheen sisäisiä asioita pi-

Lakialoite LA 41/2024 vp

detään yksityisinä, joten väkivaltaan puututaan harvoin ulkopuolelta ja lapsen kärsimystä ei välttämättä tunnisteta, jos väkivalta ei kohdistu suoraan häneen.

Suomen lainsäädäntö ei tällä hetkellä riittävästi suojele lapsia, jotka altistuvat — näkevät, kuulevat tai ovat läsnä — väkivallalle tai muille rikollisille teoille läheistensä välillä. Lapsen läsnäoloa ei siis ole tällaisissa tilanteissa kriminalisoitu, eikä sitä lasketa myöskään koventamisperusteeksi (rikoslain 6 luvun 5 §). Syytetty ja rangaistusta harkittaessa tekoa katsotaan kuitenkin kokonaisuutena, mikä voi mahdollistaa sen arvioimisen törkeäksi. On kuitenkin tarpeen korostaa lasten erityistä haavoittuvuutta, kun rikoksen tekijä on lapsen läheinen.

Lasten rikosoikeudellisen suojan vahvistamiseksi tulee ottaa käyttöön lapsirauharikos, joka kriminalisoi lapsen altistamisen väkivallalle tai seksuaalirikoksille läheisissä suhteissa. Poliisi kohtaa tämän ryhmän hyvin harvoin osittain siksi, että tekoja ei tutkita lapsiin kohdistuneina rikoksina, ja osittain siksi, että huoltajilla on oikeus kieltää poliisia kuulustelemasta lapsia. Lapsilta puuttuu oikeusjärjestelmässä uhrin asema, mikä estää heitä saamasta suoraa apua. Lapsirauharikoksen käyttöönotto tarjoaisi paremman suojan ja varmistaisi, että lapset, jotka altistuvat väkivallalle, saisivat asianmukaista tukea ja apua.

Lapsen läheiseksi lasketaan henkilö, joka on lapsen vanhempi, vanhempien uusi kumppani, sisarus, sisarpuoli tai muu sukulainen, kuten isovanhempi tai vanhempien sisarus, jos lapsella on tähän henkilöön vahva tunneside. Läheissuhde voi jatkua, vaikka yhteinen asuminen päättyisi, kuten bonusvanhemman muuton jälkeen.

Rangaistavia olisivat vakavat väkivalta- ja seksuaalirikokset, kuten murha, pahoinpitely, raiskaus ja seksuaalinen hyväksikäyttö, joille lapsi voi altistua. Myös yritys tehdä tällaisia rikoksia olisi rangaistava. Uusi rikosnimike, "lapsirauharikos", lisättäisiin rikoslain 21 lukuun ja siitä määrättäisiin enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeässä tapauksessa rangaistus olisi vähintään yhdeksän kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta, erityisesti, jos teko on ollut erittäin vakava tai tekijä on osoittanut erityistä piittaamattomuutta.

Pääasialliset vaikutukset

Nykyisin lapset, jotka altistuvat läheistensä tekemille rikoksille, eivät normaalisti saa asianomistajan asemaa, mikä rajoittaa heidän oikeuksiaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Tämä estää lapsia saamasta erityistä edustajaa tai avustajaa. Lisäksi huoltajat voivat estää lapsen kuulemisen. Lapsirauharikoksen käyttöönotto estäisi huoltajia vastustamasta lapsen kuulemistä, mikä voisi auttaa paljastamaan lapsen kokemia muita kaltoinkohtelutilanteita. Kriminalisoinnilla on vahva normatiivinen vaikutus, joka voi ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tai muita rikoksia. Lisäksi lapsirauharikoksen käyttöönotto vahvistaa lasten oikeuksia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti erityisesti suojelemalla lapsia väkivallalta ja edistämällä heidän oikeuttaan tulla kuulluksi.

Kansainvälinen vertailu

Useimmissa Pohjoismaissa lapsen asema aikuisten välisissä väkivaltatapauksissa on tunnistettu paremmin kuin Suomessa. Ruotsissa on erikseen kriminalisoitu tilanne, jossa lapsi todistaa lä-

Lakialoite LA 41/2024 vp

heistensä välistä väkivaltaa, ja siitä voidaan tuomita enintään kahden vuoden vankeusrangaistus, törkeissä tapauksissa jopa neljä vuotta. Tanskassa lapsen altistuminen väkivallalle voi olla rangaistavaa psykologisena väkivaltana ja usein se katsotaan rangaistusta koventavaksi tekijäksi. Norjan rikoslaissa rikoksen tekeminen lapsen läsnä ollessa on raskauttava seikka. Lisäksi useissa muissa Euroopan maissa, kuten Belgiassa, Virossa, Latviassa, Portugalissa ja Espanjassa, lapsen todistama väkivalta voi koventaa rangaistusta.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

rikoslain 21 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään rikoslain (39/1889) 21 lukuun uusi 19 § seuraavasti:

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

19 §

Lapsirauharikos

Joka syyllistyy

- 1) tämän luvun 1—6 tai ja 7 §:ssä,
- 2) 20 luvun 1—6, 12 tai 15 §:ssä,
- 3) 24 luvun 1 tai 2 §:ssä,
- 4) 25 luvun 1—3 tai 7 §:ssä tai
- 5) 35 luvun 1 tai 2 §:ssä

tarkoitettuun rikokseen tai 1—5 kohdassa mainitun rikoksen yritykseen, ja teko on tapahtunut lapsen läsnä ollessa ja lapsi on tekijän tai uhrin lähiomainen tai aikaisempi lähiomainen, on tuomittava *lapsirauharikoksesta* vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos rikos on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Jos rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lapsirauharikoksesta* vankeuteen vähintään yhdeksäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lakialoite LA 41/2024 vp

Lakialoite LA 41/2024 vp

Helsingissä 4.11.2024

Sofia Virta vihr
Marko Kilpi kok
Tiina Elo vihr
Vesa Kallio kesk
Joona Räsänen sd
Krista Mikkonen vihr
Aino-Kaisa Pekonen vas
Minja Koskela vas
Pinja Perholehto sd
Jenni Pitko vihr
Otto Andersson r
Vilhelm Junnila ps
Bella Forsgrén vihr
Mai Kivelä vas
Noora Fagerström kok
Jani Kokko sd
Veijo Niemi ps
Jari Ronkainen ps
Timo Heinonen kok
Jukka Kopra kok
Elisa Gebhard sd
Pekka Aittakumpu ps
Anders Norrback r
Mikko Ollikainen
Pauli Kiuru kok
Lotta Hamari sd
Nasima Razmyar sd
Oras Tynkkynen vihr
Eeva Kalli kesk
Timo Furuholm vas
Jouni Ovaska kesk
Mikko Savola kesk
Ben Zyskowicz k
Joakim Vigelius ps
Antti Kangas ps
Terhi Koulumies kok
Sari Tanus kd
Eerikki Viljanen kesk
Ari Koponen ps
Mikko Polvinen ps
Pia Lohikoski vas
Saku Nikkanen sd
Suna Kymäläinen sd
Inka Hopsu vihr

Lakialoite LA 41/2024 vp

Eva Biaudet r
Marko Asell sd
Ilmari Nurminen sd
Atte Harjanne vihr
Hanna Holopainen vihr
Tuula Väättäinen sd
Piritta Rantanen sd
Mika Kari sd
Paula Werning sd
Harry Harkimo liik
Timo Suhonen sd
Juha Viitala sd
Anna-Kristiina Mikkonen sd
Johan Kvarnström sd
Laura Meriluoto vas
Antti Kaikkonen kesk
Heikki Autto kok
Jessi Jokelainen vas
Onni Rostila ps
Veronika Honkasalo vas
Petri Honkonen kesk
Mira Nieminen ps
Sara Seppänen ps
Mikko Lundén ps
Merja Rasinkangas ps
Ville Valkonen kok
Janne Heikkinen kok
Saara-Sofia Sirén kok
Hanna Räsänen kesk
Mauri Peltokangas ps
Anne Rintamäki ps
Juha Mäenpää ps
Minna Reijonen ps
Hanna-Leena Mattila kesk
Kim Berg sd
Pia Viitanen sd
Eemeli Peltonen sd
Aki Lindén sd
Lauri Lyly sd
Seppo Eskelinen sd
Helena Marttila sd
Krista Kiuru sd
Matias Mäkynen sd
Markus Lohi kesk
Ville Skinnari sd
Tuula Haatainen sd

Lakialoite LA 41/2024 vp

Pihla Keto-Huovinen kok
Pekka Haavisto vihr
Päivi Räsänen kd
Ritva Elomaa ps
Tuomas Kettunen kesk
Christoffer Ingo r
Juha Hänninen kok
Timo Vornanen tv
Atte Kaleva kok
Mia Laiho kok
Peter Östman kd
Fatim Diarra vihr
Saara Hyrkkö vihr
Miapetra Kumpula-Natri sd
Susanne Päivärinta kok